

KONYA'DA ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ İLKOKUL YAPILARI*

Özge PARLAK**

Yrd. Doç. Dr. Esra YALDIZ***

Öz

Türkiye Cumhuriyet'inin kuruluşunun ilk yıllarında, yeni rejimin başlangıcı olarak nitelendirilen Erken Cumhuriyet Dönemi (1920-1950), çağdaşlaşma yolundaki her türlü faaliyetin hızlandığı bir süreci ifade etmektedir. 1930'lara kadar özellikle imar faaliyetlerinin yoğunlaştığı bu süreçte, başta eğitim ile ilgili binalar olmak üzere kamuya ait binaların, yeni devlet politikası paralelinde inşa edilmeye başlandığı görülmektedir. Bu dönemde inşa edilen kamusal binalar ve özellikle eğitim yapıları; Osmanlı Neo klasik üslubunun çizgilerinin o günün ihtiyaçları ile birlikte yeniden yorumlandığı I. Ulusal Mimarlık Dönemi ya da Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı olarak adlandırılan mimari üslubu yansıtmaktadır. Çalışma, çağdaşlaşma sürecini yaşayan kentlerden biri olan Konya'da inşa edilen ilkokul yapılarının, plan, cephe ve iç mekân özellikleri ile incelenmesini içermektedir.

Anahtar kelimeler: I. Ulusal mimarlık dönemi, eğitim yapıları, Konya.

Primary School Buildings of the Early Republic Period in Konya

Abstract

During the early years of the Republic of Turkey, the Early Republican Period (1920-1950), which was described as the beginning of the new regime, expresses a process in which every kind of activity on the way of modernization accelerated. Until the 1930s, especially in this process of intensified construction activities, the public buildings, primarily the buildings related to education, seem to have begun to be constructed parallel to the new state policy. Public buildings, especially education buildings built in this period; reflect architectural style called the First National Architecture Period or the Early Republican Architecture in which the features of the Ottoman Neo classical style are reinterpreted with their daily needs. In this study, primary school buildings built in Konya, one of the cities in renewal process, were examined with plan, facade and interior features.

Keywords: I. National architecture period, education buildings, Konya.

* Bu makale, Özge Parlak tarafından Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalında Yrd. Doç. Dr. Esra Yıldız danışmanlığında devam etmekte olan Yüksek Lisans tezinden hazırlanmıştır.

** Necmettin Erbakan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Konya

*** Necmettin Erbakan Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Konya

1. Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'nda Müslüman halkın eğitimi, 19. yy'ın ikinci yarısına kadar, sıbyan mektepleri ve medreselerde gerçekleştirilmiştir. 19. yy'ın ikinci yarısında ise iptidai, rüştiye mektepleri ve idadilerde eğitim verilmeye başlanmıştır (Özbek, 2013: 271). Yeni Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan önce, yeni kurulacak ülkeyi geliştirmek ve gelişmiş ülkeler seviyesine getirebilmek adına, eğitim konusuna oldukça fazla önem verilmiştir (Alpagut, 2005: 21).

Cumhuriyet devrimleri, Batılı yeni bir siyasal düzenin ve toplumsal yaşamın yeniden düzenlenmesini hedeflemiştir. Bu yeni rejimin başlangıcı olarak nitelendirilen Erken Cumhuriyet Dönemi (1920-1950), "çağdaşlaşma" yolundaki çalışmaların hızlandığı bir süreci ifade etmektedir. Çağdaşlaşma (modernleşme) bir Cumhuriyet projesi ve devletin resmi politikası olarak ele alınmaktadır. Erken Cumhuriyet döneminde modern yaşamın ihtiyaçlarından doğan birçok kamusal mekân inşa edilmiştir (Işık, 2010; 2). 1930'a kadar süren imar faaliyetlerinin yoğunluk kazandığı bu süreç 1. Ulusal Mimarlık Dönemi olarak da anılmaktadır. Bu dönemde tüm Türkiye'de başta eğitimle ilgili binalar olmak üzere kamu yapıları inşa edilmeye başlanmıştır (Giray, 2009; 2). Meclis binası, bakanlıklar, genel müdürlük binaları gibi yönetim yapıları, sanayi yerleşkeleri, fabrika binaları gibi endüstri yapıları ile çağdaş eğitim anlayışıyla öğrenim gören bir nesli yetiştirmeyi amaçlayan Halkevleri, Köy Enstitüleri, ilkokul, ortaokul ve lise gibi eğitim yapıları Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilen mimarlık ürünleri olarak nitelendirilmektedir (Işık, 2010; 2).

Cumhuriyet'in eğitim öğretim alanındaki en büyük katkısı 3 Mart 1924 yılında tüm bilim ve eğitim kurumlarının Maarif Vekâletine bağlandığı Tevhid-i Tedrisat kanunudur (Özbek, 2013: 272). 1924 Anayasası ile ilköğretim zorunlu hale getirilmiş ve devlet okullarında parasız olarak düzenlenmiştir. Bu dönemde Osmanlıdan kalan okul yapıları eğitim amacı ile kullanılmak üzere düzenlenmiştir. Yeni eğitim sisteminin gelişmesiyle birlikte yeni mekânlara ihtiyaç duyulmuştur. 26 Mart 1926 tarihli 789 sayılı Maarif Teşkilatı kanunu ile, mektep, müze ve kütüphane binalarının plan ve projelerinin hazırlanmasında Maarif Vekaleti yetkili kılınarak; tip projelerden ihtiyaca göre seçilenler köy dışındaki yerleşimlerde uygulanmıştır (Özbek 2013, s.275). Osmanlı Neo Klasik mimari üslubunun çizgilerini taşıyan eğitim yapıları için hazırlanan tip projeler, bu dönemde ülkenin içerisinde bulunduğu değişim sürecini yansıtan, geçmişin çizgilerinin o günün ihtiyaçları ile birleştirilip yorumlandığı Birinci Ulusal Mimarlık/ Erken Cumhuriyet dönemi olarak adlandırılan mimari bir üslupta üretilmişlerdir. Birinci Ulusal Mimarlık akımının çizgilerini taşıyan eğitim yapıları için hazırlanan tip projeler genellikle iki katlı, girişlerin merkezi bir eksen üzerinde yer aldığı, sivri kemerli pencerelere sahip, geniş saçaklı ve bazı örneklerinde giriş üzeri balkonlu olarak tasarlanmıştır (Bozdoğan 2002, s. 54).

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde, yukarıda bahsedilen gelişmeler olurken, yerleşim tarihi milattan öncelere kadar uzanan, Selçuklu Devleti'ne

başkentlik yapmış, Osmanlı İmparatorluğu zamanında ticari yollar üzerinde bulunması sebebi ile önemi büyük olan Konya'da da Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığının etkileri görülmektedir. Tüm Türkiye'de olduğu gibi Konya'da da, 1920'lerden sonra yapılan yenilikler neticesinde oluşan yeni yapı ihtiyacı, Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı'nın karakteristik özelliklerini taşıyan yapıların inşa edilmesini gerekli kılmıştır. Bu çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında eğitim-öğretim amacı ile Konya'da yapılmış olan ilkokul yapıları, plan özellikleri, cephe özellikleri ve iç mekân özellikleri ile incelenmiştir.

2. Erken Cumhuriyet Döneminde Eğitim ve Eğitim Yapıları

1920 ile 1929 yılları, Anadolu'da yeni bir devletin kuruluşuna ve Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasına tanık olan yıllar olmuştur. Bu sebeple, bu yıllar geride kalmış olan imparatorluğun gölgesinden kurtulmayı ve bu anlamda birçok farklı alanda köklü değişimleri de beraberinde getirmiştir (Ayvaz, 2012: 52). Öncelikli olarak eğitim ve öğretim birliğinin sağlanması amacı ile hem milli hem çağdaş bir eğitim sistemine ulaşmak adına 1924 yılının Mart ayında Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılmıştır (Ekmekçi, 2012: 4). Bu kanun ile Türkiye Cumhuriyeti'nde ülkü ve kültür varlığı olarak büyük bir adım atılmış ve ulusçuluk ilkesi hız kazanmıştır. Medreselerin kaldırılması ile okullar laikleşmiş, aynı zamanda eğitim birliğini bozmaya çalışan yabancı okullar da kontrol altına alınmıştır (Şimşek - Küçük - Topkaya, 2012: 2819; Çaycı, 1995: 31). Tevhid-i Tedrisat Kanunu'ndan sonra 1926 yılında karma eğitime geçilmiştir. Bu yasa ile her yere iki okul birden yapılma gücü olmadığı için, erkek ile kız öğrencilerin aynı imkânlarda ve ortamlarda eğitim alması mümkün olmuştur (Alpagut, 2005: 40; Ergin, 1943: 2068).

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde eğitimin ilerlemesine, 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 1928 Türk Harfleri'nin kabulü, 1926 Maarif Teşkilatı'na dair kanunun çıkması ve ilkokul muallim ve vazifeleri hakkındaki kanun gibi yasalar yön vermiştir (Hesapçioğlu, 2009: 122). 1920'lerin sonlarına doğru yapılan çalışmaların değerlendirilmesi ile ilköğretim düzeyinde olan eğitim sistemi, büyük kentlerde oldukça gelişmişken kırsal bölgelerde yeterli seviyeye gelememiştir. Kırsal kesimdeki bu eksikliği gidermek ve tüm halkı eşit bir seviyeye getirmek adına Muallim Birlikleri ve Türk Ocakları tarafından Halk Gece Dershaneleri açılmıştır (Alpagut, 2005: 53; Sakaoğlu, 2003: 184). Okur-yazar oranını arttırmak için ise yetişkinlere yönelik Millet Mektepleri, Akşam Okuma Kursları gibi olanaklar sağlanmıştır (Alpagut, 2005: 41; Ahmad, 2002: 108).

Özetle Osmanlı döneminde Sıbyan Mektebi olarak eğitim veren kurumlar, Tanzimat sonrasında İptidai ve Rüştî olarak isim değiştirmiştir. Bu kurumlar daha sonra, Cumhuriyet döneminde "ilk mektep" olarak adlandırılmış daha sonra da "ilkokul" adını almıştır. Cumhuriyet döneminde çıkarılan yasalar ile ilkokul tüm vatandaşlar için zorunlu ve parasız hale getirilmiştir (Alpagut, 2005:

50; Ergin, 1943: 2051). Bu dönemde ilkokul dışında yeni eğitim sisteminde eğitim verecek olan başka okullar da açılmıştır (Sürgevil ve ark. VI, 2013: 137, 364).

Yeni eğitim sisteminin gelişmesiyle birlikte yeni mekânlara duyulan ihtiyaç da artmıştır. Bu dönemde ülke genelinde Birinci Ulusal Mimarlık Akımı/Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı adı altında gelişen akım sebebi ile yeni ihtiyaçları karşılamak üzere yapılan binaların birçoğu, bu akımın mimari özelliklerini yansıtmaktadır (Alpagut, 2005: 21).

2.1. Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapıları ve Genel Özellikleri

Yeni kurulan Cumhuriyet, kuruluşundan başlayarak yeni kimliğinin tanımlanması ve modern bir hayata geçişi destekleyen büyük ve geniş çaplı değişikliklere tanıklık etmiştir. Kurtuluş Savaşı'ndan başarıyla çıkmış olan kadro, bu devrimlerin devamlılığını sağlamak için eğitime önem vermiş, eğitim alanında yapılan reformlara öncelik tanımış ve Cumhuriyet'in ideolojik amacının bu olması yönünde çalışmışlardır (Kul, 2011: 66).

Yeni yetişmekte olan neslin de bu doğrultuda, temelden yetişmesini sağlamak için eğitim alanındaki reformlarda öncelik ilköğretim alanında olmuştur. Çünkü ilköğretim yeni kurulan Cumhuriyet'in bel kemiğini oluşturmaktadır. Bu noktadaki en önemli amaç, ilköğretimin tüm halka ulaştırılması ve böylece Cumhuriyet'i benimseyen ulus ve devlet bilincini yerleştirilmesi, Cumhuriyet fikrinin yaygınlaşması ve gelişmesini sağlamak olmuştur. Bu sebeptendir ki ilkokul yapılarının tasarımı ve inşaatına özellikle önem verilmiştir. Bu dönemde ilkokul binaları tüm kamu binaları içinde en yaygın inşa edilen yapı grubunu oluşturmaktadır (Kul, 2011: 66).

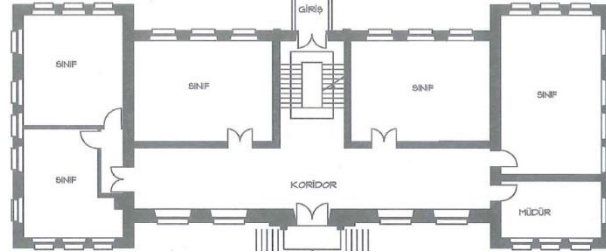
1920'li yıllarda eğitimin düşünsel altyapısı oluşturulmuş, 1930'lu yıllarda alınan kararların ve değişim sürecinin denemeleri devam etmiştir. 1940'lı yıllarda ise eğitimle ilgili reformlar olgunlaşmış ve bir düzene oturtulmuştur (Kul, 2011: 70). Bu dönemde köyler ve kırsal kesimlere eğitimin götürülmesine ağırlık verilmiştir. Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında, eğitim yapılarının tasarım ve inşaat tarzına bakıldığında kentler ile kırsal kesimlerde farklılıklar olduğu görülmektedir. Merkezlerde ve kasabalarda okullar devlet tarafından yaptırılıp, harcanan paralar halktan toplanan vergilerle karşılanmıştır. Köylerde ise harcamalar ve yapım orada yaşayan halk tarafından sağlanma zorunluluğu ile gerçekleşmiştir. Fakat bütün tasarımlar devlet tarafından yapılmıştır (Kul, 2011: 71). Büyük kentlerde yapılan eğitim kurumları bu dönemin özelliklerini yansıtırken, kırsal kesimde bu özellikte yapı bulmak zordur.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Maarif Vekâleti bünyesinde inşaat dairesi kurulmuş, Ernst Egli de bu dairenin danışman mimarı olmuştur (Kul, 2011: 67; Aslanoğlu, 1992: 124). 1926 yılına kadar farklı tasarımlar ile yapılmış binalar, bu yıldan sonra Maarif Vekâleti tarafından hazırlanan tip projeler ile inşa edilmiştir (Kul, 2011: 67). Tip projeler yapıldığı yerin özelliğine ve ihtiyacına göre bir takım farklılıklar göstermektedir. Örneğin; Ankara Gazi ve Latife Okulları'nın projesi

(Şekil 1), 1930'lara kadar ülkenin birçok il ve ilçelerinde yapılan ilkökul binalarında kullanılmıştır (Resim 1). Aynı projeler köy okullarında tek kata düşürülerek uygulanmıştır (Kul, 2011: 68).

Resim 1. Ankara Gazi ve Latife Okulları (Mukbil Kemal Taş) (Kaynak: <https://twitter.com/ankaraapartman/status/728822422892326912> (Son Erişim: 19.11.2016))

Şekil 1. Tip İlkokul Yapısı Zemin Kat Plan Şeması (Kaynak: Erdoğan 2009: 312)

Bu dönem eğitim yapılarında yer seçimi oldukça önemli olmuştur. Şehirde yapılacak olan okullar özellikle şehir merkezinde, ana caddeler üzerinde konumlandırılır iken, köy okulları ise köy merkezinde, köy meydanları yakınında konumlandırılmıştır. Genellikle giriş aksları yapının merkezinde yer alan köşe aksları yükseltilmiş simetrik binalar olmuştur. Birinci Ulusal Mimarlık Akımı özelliklerini taşıyan eğitim (Bozdoğan, 2015: 54) yapılarının cephelerinde; Selçuklu ve Osmanlı dönemi kemerleri ile her katta farklı özellikler gösteren yeni düzenler oluşturulmuştur. Plan şemalarında, eğitim tipine göre çeşitli farklılıklar gösteren yapılar en fazla dörder katlı olarak inşa edilmişlerdir. Derslik kavramı, değişen eğitim sistemi ile eğitim yapılarının ihtiyaç programlarına dâhil edilmiştir. Bu derslikler genellikle dikdörtgen formda tasarlanmış, dar kısmına yazı tahtası gelecek şekilde ve tüm öğrencilerin görebileceği boyutlarda tutulmuştur. Eğitim sistemine yeni giren beden eğitimi dersleri ile de okul binalarının bulunduğu arsaların geniş bahçeye sahip olmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca, eğitim yapılarına sadece öğretmen değil, denetleyici bölümler de eklenmiş ve böylece her okul için bir idari bölüm ihtiyacı doğmuştur. Müdür odası, müdür yardımcısı, öğretmenler odası, hizmetli odası gibi yeni birimler eklenmiştir. Uygulamalı eğitime önem verildiği için bazı örneklerde araç-gereç odası, atölye, laboratuvar gibi mekânlar tasarlanmıştır (Işık, 2010: 23-28). Ayrıca bu dönemde yapılan bazı ilkökul, ortaokul ve lise yapısında müze mekânı, tiyatro salonu ve konferans salonu gibi mekânları da görmek mümkündür.

Eğitim yapıları yapım sistemi olarak genellikle betonarme yapılmıştır. Ama yığma sistemde yapılan örneklerde mevcuttur. Yapıların üst örtüleri

buldukları iklim şartlarına göre geniş saçaklı kırma çatı ile örtülmüştür (Işık, 2010: 28).

2.2. Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapılarında Plan ve Cephe Özellikleri

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan eğitim yapılarının birçoğu dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Buna ilaveten I ve U şeklindeki plan şemalarının kullanıldığı yapılarda bulunmaktadır. Plan şemaları, sahip olduğu fonksiyonlar ile (İlkokul, lise vb.), Birinci Ulusal Mimarlık erken ve geç dönem yapısı olmasına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir.

Yapıların bulunduğu konum itibari ile değişiklik gösteren girişleri, genellikle orta akstan sağlanmıştır. Köşe noktalardan girişlerin olduğu farklı örnekler de mevcuttur. Yapıların büyüklükleri, sınıf sayıları, kullanacak öğrenci sayısı, konumu ve büyüklüklerine göre değişiklik göstermektedir. Yine öğrenci sayısına göre sınıf sayısı, idari bölümler ve hizmet bölümleri belirlenmiştir. Genellikle bodrum katları vardır (Tablo 1).

Eğitim yapılarının cephe özelliklerine bakıldığı zaman, balkonlu, orta akstan giriş ve köşe akstan giriş, son dönem yapıları olmak üzere, yapıları dört gruba ayırmak mümkündür (Tablo 2). Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'nın son dönemlerinde ise revaklı giriş cepheleri kullanılmıştır. Yapının bulunduğu şehir ve yaratmak istenen etki ile yapıların cephelerinde farklı tasarımlara başvurulmuştur. Erken dönem yapıları ile son dönem yapıları arasında, Birinci Ulusal Mimarlığın farklı düzenlemeleri uyarlanmıştır. Birinci Ulusal dönemde yapılan eğitim yapılarında diğer kamu binalarına oranla daha sade bir cephe tasarımı görülmektedir. Erken dönem yapıları daha detaylı iken Cumhuriyet'ten sonra yapılan binalar daha sade tasarlanmıştır. Birinci Ulusal Dönemin son örneklerinde ise Modern Mimarlık Akımı özelliklerini görmek mümkündür.

Cephelerde giriş önemli bir yer tutmaktadır. Zeminden birkaç basamak ile yükseltelen girişler; bazı örneklerde orta aks üzerinde yer alır iken bazı örneklerde ise köşe aks üzerinde yer almaktadır. Köşe aksta yer alan girişler yüksek tutularak anıtsal bir görünüm sağlanmıştır. Cephelerde her kat düzeyinde değişen kemerli pencereler kullanılmıştır. Bu dönem eğitim yapıları genellikle geniş saçaklı ve kırma çatılı bir cephe düzenine sahiptir.

Tablo 1. Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapıları Plan Karakteristikleri		
I Plan Şeması		<p>Gazi ve Latife Okullarında uygulanan plan şeması tip proje olarak kabul edilmiştir. Simetrik olarak tasarlanıp, giriş simetri aksında bulunur. I tipi koridora sahip olan yapıların koridoru cepheye bakar ve ışık alır.</p>
Tip İlkokul Yapısı Plan Şeması (Kaynak: Parlak, 2016)		
Dikdörtgen Plan Şeması		<p>Simetrik olarak tasarlanan yapıların girişleri simetri aksından sağlanmıştır. Merkezinde koridor sistemine sahip olan yapıların bazılarında avlu çözümlenmesi mevcuttur. Simetri aksının sağında ve solunda çekirdek bulunmaktadır.</p>
Sivas Lisesi Plan Şeması (Kaynak: Vakıflar Bölge Müdürlüğü, 2016)		
U Plan Şemasına		<p>U tipi plan şemasına sahip yapılar simetrik olarak tasarlanmıştır. Simetri aksından giriş yapılmaktadır. U koridor sistemine sahip bu yapılarda koridor sonlarında simetrik olarak çekirdek bulundurmaktadır.</p>
Merzifon Kara Mustafa Paşa İlkokulu Plan Şeması (Kaynak: Vakıflar Bölge Müdürlüğü, 2006)		

Tablo 2. Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapıları Cephe Karakteristikleri		
Balkonlu Eğitim Yapıları		
	<p>Kayseri Develi Lisesi (Kaynak: http://www.panoramio.com/photo/24288103 (Son Erişim: 26.07.2016))</p>	<p>Sivas Lisesi (Kaynak: http://www.isteaturk.com/haber/6360/istanbul-pera-palace-hotel-ataturk-muze-odasi (Son Erişim: 26.07.2016))</p>
<p>Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi eğitim yapıları daha sade cepheye sahipken erken dönem eğitim yapıları Osmanlı'nın son dönemlerinde getirdiği yenilikler neticesinde yapıldığı için cephelerde, diğer kamu binalarında olduğu gibi anıtsal özellikler görmek mümkündür. Giriş aksının vurgusu, giriş üzerinde tasarlanan balkonlar, taş detaylı bezemeler, taş korkuluk ve merdivenler bu yapıların taşıdığı özelliklerdir.</p>		
Orta Aks Girişli Yapılar		
	<p>Mimar Kemal İlkokulu (Kaynak: http://www.panoramio.com/user/1346054/tags/T%C3%BCrkiye?photo_page=197 (Son Erişim: 14.07.2016))</p>	<p>Ankara İsmet Paşa İlkokulu (Kaynak: http://www.hurriyet.com.tr/tarihi-okulun-basina-gelmeyen-kalmadi-40089039 (Son Erişim: 14.07.2016))</p>
<p>Cumhuriyet kurulduktan sonra yapılan Birinci Ulusal Mimarlık dönemi eğitim yapıları maddi yetersizliklerden dolayı daha sade cephe özelliklerine sahip olmuşlardır. Bu yapılarda simetri eksenini üzerinden girişler sağlanmıştır.</p>		
Köşe Aks Girişli Yapılar		<p>Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi eğitim yapılarının genelinde girişler simetri ekseninden sağlanmış olsa da farklı cephe vurgusu sağlaması açısından köşe akslardan da girişin olduğu örneklerde vardır. Taş sütunlarla desteklenen girişlerin üzeri balkon olarak tasarlanmıştır.</p>
	<p>Akşehir Gazi Mustafa Kemal İlkokulu (Kaynak: Yaylıoğlu 2010: 135)</p>	

Son Dönem Revaklı Cepheler	 <p>Ankara Gazi Muallim Mektebi (Kaynak:http://www.tamsanat.net/atolye/kurumlar/universiteler/universite.php?post=167 (Son Erişim: 26.07.2016))</p>	<p>Birinci Ulusal Mimarlık döneminin son zamanlarında Modern Mimarlık Akımı da gelişmeye başlamasıyla yapılan okullar ne erken dönem yapıları kadar bezemeli ne de dönem içindeki yapılar kadar sadedir. Birinci Ulusal Mimarlık akımı cephe karakteristiklerinin birçoğunu taşıyan yapıların pencere sistemleri değişmeye başlamış, daha net, fazla bezemeye sahip olmayan binalar tasarlanmıştır.</p>
----------------------------	--	---

3. Konya'daki Erken Cumhuriyet Döneminde Eğitim ve İlkokul Yapıları

Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitim sıbyan mektepleri ve medreselerde verilmiştir. Ancak 18. Yüzyılda Batılı devletlerin verdiği eğitimin farklılaşması ve modernleşmesi ile bu mekteplerde yetişen öğrenciler, eğitim alanında yetersiz olmuş ve bu eğitimi alan yeni nesil, Avrupa karşısında yetersiz bir eğitim seviyesinde kalmıştır. Bu durum Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa karşısında gerilemesine sebep olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu ıslahatlar yaparak bu durumun düzelmesi gerektiğini düşünmüş ve Tanzimat Fermanı'nı ilan ederek ilk defa Batılı devletlerden etkilenmeye başlamıştır (Karakaya 2009: 423). Bu yenilenme hareketi öncelikle Osmanlı'nın büyük vilayetlerinde başlamıştır. Osmanlı'nın büyük vilayetlerinden olan Konya, bulunduğu konum itibari ile her dönemde ilim ve sanat merkezi gibi özel bir merkez olmuştur (Eroğlu 2002: 213). Osmanlı İmparatorluğu'nun bu son dönemlerinde gerçekleşen ıslahatlar ile Konya'da ilk olarak yeni eğitim sisteminde eğitim veren bir Sanayi Mektebi açılmıştır (Resim 2). 1898 yılında açılan bu mektebin amacı, hem yeni eğitim sisteminde eğitim vermek, hem savaş sırasında ordunun ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde üretim yapmak, hem de kimsesiz çocukların eğitilmesini sağlamak olmuştur (Kuş 2012: 214).

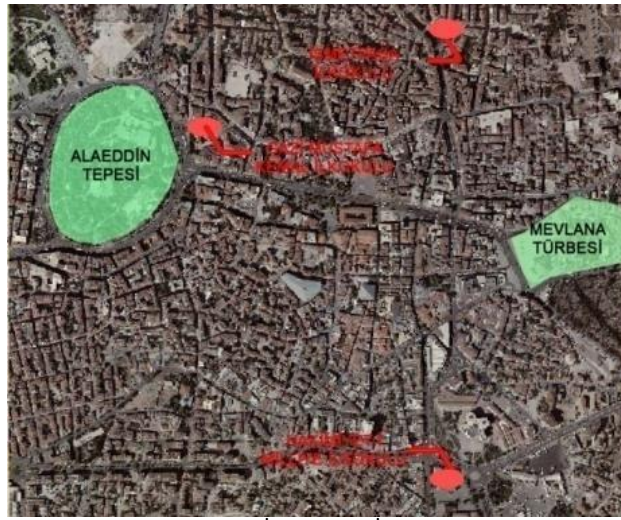
Resim 2. Konya Sanayi Mektebi (Kaynak: Konya Koyunoğlu Müzesi Arşivi).

Tanzimat ile ortaya çıkan yeni eğitim sisteminin geliştirilmesi için vilayet merkezlerinde maarif meclisleri kurulmaya başlamıştır. Bu meclislerde alınan kararlar tamamen eğitime ilişkin düzenlemelerin yapılmasını sağlamıştır. Bu meclisler özellikle Sıbyan Mekteplerinin yenilenmesine de önem vermiştir. Bu meclislerden Konya merkezinde kurulanlar, Konya vilayeti için önemli kararlar almıştır. Bu alınan kararlar ile Konya'da dört yüz kız öğrenci için kız mektebi ile iki yüz elli erkek öğrenci için ise altı adet Sıbyan Mektebi için adım atılmıştır. Yeni eğitim sisteminde kurulan bu Sıbyan Mekteplerinin sayısının çoğalması bu sistemde eğitim verecek öğretmen sayısının da artmasına sebep olmuştur. Böylece yeni sistemde eğitim alacak ve daha sonra bu bağlamda eğitim verecek öğretmen okullarının açılması söz konusu olmuştur. Öncelikle öğretmen okulları belli merkezlerde açılmıştır. Bu merkezlerden birisi de Konya vilayeti olmuştur. Açılan öğretmen okulları, merkeze bağlı tüm diğer küçük vilayetlerden de öğrenci aldığı için yatılı olarak hizmet vermeye başlamıştır (Taşer 2010: 211). Konya'da bu yeni sistemde açılan ilk eğitim kurumu Konya Mekteb-i Rüştîyesi olmuştur. Daha sonraki yıllarda ise kız Mekteb-i Rüştîyesi de eklenmiştir (Eroğlu 2002: 213). Ayrıca Konya valisi, Konya merkezine bağlı olan bölgelerde de eğitim kurumlarının kurulmasını sağlamıştır (Taşer 2014: 670). Böylece Konya'ya bağlı olan diğer kentlerde de yeni sistemde okullar açılmıştır. Yükseköğretim alanında da hizmet veren, yeni eğitim sistemine mensup okullar da bu dönemde açılmaya başlamıştır. 1908 yılında açılan Mekteb-i Hukuk, Konya tarihinin ilk yükseköğrenim veren mektebi olarak kabul edilmiştir fakat 1919 yılında kapatılmıştır (Öztürk, 2015: 98).

29 Ekim 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı ile tüm Türkiye'de olduğu gibi Konya'da da gelişmeler olmuştur. Mimari, eğitim, yaşam, ekonomi alanlarında yenilikler meydana gelmiştir. Cumhuriyet'in kurulması ile Atatürk insanların eğitim seviyesini yükseltmek istemiştir. Bu nedenle Konya'da da ilk yapılan değişiklik Maarif Teşkilatı'nda olmuştur. Eğitim sisteminde yapılan değişiklik ile birçok yeni okul ihtiyacı doğmuş ve birçok okul yapılmıştır. Yeni dergiler ve gazeteler kurulmuş, yayın yapmaya başlamıştır. Medrese ve azınlık okulları kapatılarak eğitim tek merkeze düşürülmüştür. Yine Cumhuriyet'in kurulmasıyla gündeme gelen karma eğitim sistemi, uygulanmaya başlamıştır.

1924 yılında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim hızlı bir şekilde yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin vilayet merkezlerinde ilerlemeye devam etmiştir (Url 1). Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim tek çatı altında toplanılmaya çalışılmıştır ve yapılacak olan okulların aynı mimari tarzda inşa edilmesine karar verilmiştir. Devlet Maarif Vekâleti'nin vilayetlere gönderdiği planlar dışında okulların yaptırılmasını yasaklamıştır. Bu süreçte Konya kentinde de yeni ilkokul yapıları yapılmaya başlanmıştır. İsmet Paşa İlkokulu, Hakimiyet-i Milliye İlkokulu ve Gazi Mustafa Kemal İlkokulu bu amaçla yapılmış okullar olmuştur (Resim 3). 1926 yılında yapımına başlanan okulların projeleri Maarif Vekâleti tarafından gönderilen ve Ankara'da bulunan Gazi ve

Latife Okulları'nın mimarı Mukbil Kemal Taş'ın çizdiği tip projelerden birisi olmuştur. Konya Valisi İzzet Bey, okul yapılması gereken bölgeleri tespit etmiş ve bu doğrultuda inşaat yapılmıştır. Okullar genellikle eski kent merkezinde ve konut bölgelerinde inşa edilmiştir. Yapılar Alman firması olan Lenc (Leno) Şirketi tarafından yapılmış ve 1927 yılında tamamlanan yapı eğitime açılmıştır. 1929 yılına kadar devam eden bu gelişmelerin sonunda Konya'da yeni eğitim sisteminde hizmet veren toplam yirmi dört adet okul açılmıştır (Öztürk, 2015: 98).

Resim 3. 1926 Yılında Konya'da İnşa Edilen İlkokulların Günümüz Konumu
(Kaynak: Konya Kent Bilgi Sistemi 2016)

3.1. Gazi Mustafa Kemal İlkokulu

Gazi Mustafa Kemal İlkokulu, Konya ili, Karatay ilçesi, Şems-i Tebrizi Mahallesi'nde, 2653 Ada, 36 Parselde, tarihi kent merkezinde yer almaktadır (Resim 4). Alaeddin Tepesi'nin kuzey-doğusuna doğru konumlanmış yapının bir cephesi Alaeddin Bulvarı Caddesi komşuluğundadır. Kuzey yönünde bulunan Dar-ül Muallimat Mektebi binası ile komşudur. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 13.11.1982 tarihinde A-3861 sayılı karar ile tescillenmiştir (Resim 5).

Resim 4. Gazi Mustafa Kemal İlkokulu Konumu (Kaynak: Google Maps, 2016)

Resim 5. Gazi Mustafa Kemal İlkokulu Bugünkü Durumu (Kaynak: <http://www.nioya.com/konya.html> (Son Erişim: 07.08.2016))

Gazi Mustafa Kemal İlkokulu projesi, Maarif Vekâleti tarafından gönderilen, Ankara’ da Gazi ve Latife Okullarının mimarı Mukbil Kemal Taş’ın çizdiği tip projelerden birisidir. Konya Valisi İzzet Bey, okul yapılması gereken bölgelerden birini Alaeddin Tepesi komşuluğunda bulunan Kazanlı Medresesinin bulunduğu yeri uygun görmüştür (Konya İl Merkezi Taşınmaz Kültür Envanteri, 2010: 496). 1926 yılında Alman firması olan Lenc (Leno) Şirketi inşaatı yapmaya başlamıştır. 1927 yılında tamamlanan yapı eğitime açılmıştır (Resim 6) (Resim 7).

Resim 6. Gazi Mustafa Kemal İlkokulu (Kaynak: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi; Konya Ticaret Odası)

Resim 7. Gazi Mustafa Kemal İlkokulu

Yapı günümüze kadar birçok kez fonksiyon ve isim değiştirmiştir. Gazi Mustafa Kemal İlkokulu daha büyük bir binaya taşındıktan sonra 1998 yılından 2006 yılına kadar Gazi Mustafa Kemal Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi olarak kullanılmıştır. 2006 yılında Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi yeni binasına taşınmış ve yapı Karatay İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ve Halk Eğitim Merkezi olarak 2015 yılına kadar kullanılmıştır. Yapı 2015 yılından beri kullanılmamaktadır.

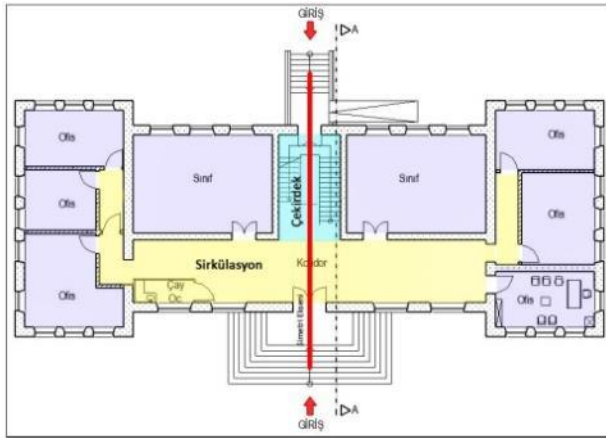
Plan özellikleri

Yapı, Mukbil Kemal Taş’ın Maarif Vekâletine hazırladığı tip projelerden biri olduğu için Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi eğitim yapılarının en çok kullanılan

plan tipine sahiptir. Dikdörtgen plan ve I tipi koridor şemasına sahip olup simetriktir. Kuzey, güney aksı üzerinde konumlanmıştır. Konya'nın sahip olduğu sert kuzey rüzgârından en az etkilenecek şekilde arsaya yerleştirilmiştir. Fakat batı güneşinden korunma sağlanamamıştır.

I tipi koridor şemasına sahip olan yapının simetri eksenini doğu, batı aksında bulunmaktadır. Dış cepheyle bağlantılı olan koridor cepheye açılan pencereler ile doğal aydınlatmaya sahiptir (Resim 8). Yapıda düşey sirkülasyonu sağlayan merdivenler simetri aksı üzerinde, ana girişin tam karşısında yer almaktadır. Yapı merkezinde giriş ve çekirdek, onlara dik gelen koridor ve koridor etrafında sıralanmış olan mekânlardan oluşmaktadır (Şekil 2).

Yapı bodrum üzeri iki kattan oluşmaktadır. Özgün plan şemasında bodrumda depo ve arşiv mekânları, zeminde ve birinci katta ise sınıf ile idari mekânlar bulunmaktadır. Aynı zamanda Birinci Ulusal Mimarlık plan özelliklerinde katlar arasında da simetriklik sağlanması bu yapıda da görülmektedir. 1925 yılından sonra yapılan ilkokul yapılarının birçoğuna, öğrencilerin ve yakın çevrede bulunan insanların tatlı su ihtiyacını karşılamak için çeşmeler yapılmıştır. Gazi Mustafa Kemal İlkokulu'nun da bahçesinin doğu bölümünde bir tatlı su çeşmesi bulunmaktadır.

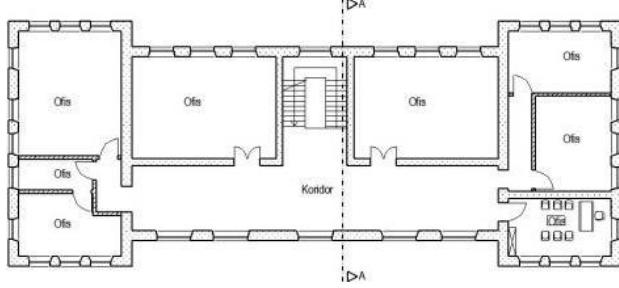
Şekil 2. Gazi Mustafa Kemal İlkokulu Plan Şeması (Kaynak: Parlak, 2016; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi)

Resim 8. Gazi Mustafa Kemal İlkokulu Zemin Kat Koridor

Yapının zemin katı iki işleve sahip olması ile göze çarpmaktadır. Çekirdeğin iki yanında bulunan mekânlar sınıf düzeninde kullanılmaktadır.

Yapının orta aksında herhangi bir değişiklik yoktur. Merdivenin iki yanında bulunan mekânlar orijinal halinde olduğu gibi kullanılmaktadır (Resim 9). Yapının zemin ve birinci katında özgün plan şemasında köşe akslarda yer alan büyük sınıflar zamanla bölünerek ihtiyaca göre değiştirilmiştir (Şekil 3).

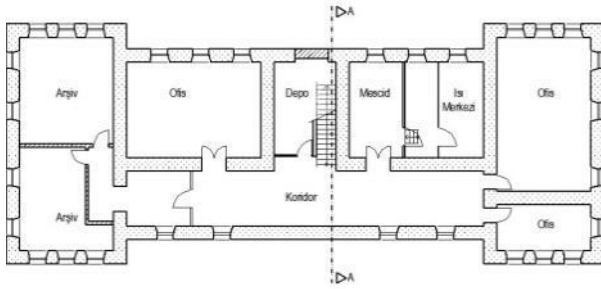

Şekil 3. Gazi Mustafa Kemal İlkokulu Birinci Kat Planı (Kaynak: Parlak, 2016; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi)

Resim 9. Gazi Mustafa Kemal İlkokulu Birinci Kat Koridoru

Yapının bodrum kat planının güney kısmında ofisler bulunmaktadır. Merdivenin güney yönünde ise birbirinin içinden geçilerek kullanılan sonradan yapılmış, mescit ve ısı merkezi bulunmaktadır. Merdiven altı depo olarak kullanılmaktadır (Şekil 4). Merdivenin altından bahçeye açılan bodrum kat kapısı kapatılmıştır (Resim 10).

Şekil 4. Gazi Mustafa Kemal İlkokulu Bodrum Kat Planı (Kaynak: Parlak, 2016; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi)

Resim 10. Gazi Mustafa Kemal İlkokulu Bodrum Kat Koridora Yapılan Bölme

Yapı zaman içinde hem ihtiyaçların değişmesi ile hem de fonksiyon değişikliği sebebi ile oldukça büyük değişime uğramıştır. Yapıdaki döşemelerin hiçbiri özgün değildir.

Cephe özellikleri

Gazi Mustafa Kemal İlkokulu'nun cepheleri Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde yapılan ilkokul binaları ile ortak özelliklere sahiptir. Cepheler arasında bezemelerde fark yoktur. Her cephesi birbiri ile aynı özellikte tasarlanmıştır (Resim 11). Yapının pencere düzenine bakıldığı zaman Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi pencere düzenini görmek mümkündür. Yapının tüm cephelerde pencereleri aynı düzen içinde devam etmektedir (Resim 12). Bodrum pencereleri düz, zemin kat pencereleri basık kemerli, birinci kat pencereleri ise

sivri kemerli olarak tasarlanmıştır. Yapının doğu ve batı cephesinde uzun kütle etkisini kaldırmak için pencereler yer yer kendi aralarında gruplandırılmıştır (Şekil 5).

Resim 11. Gazi Mustafa Kemal İlkokulu
Doğu Cephesi

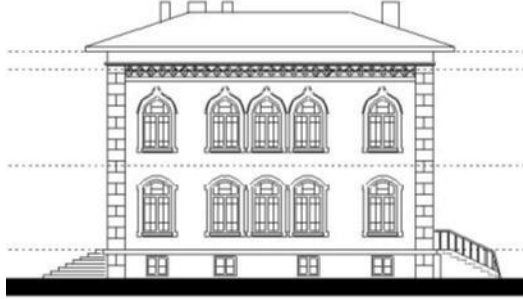
Resim 12. Gazi Mustafa Kemal İlkokulu Batı
Cephesi (Kaynak: Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Kurulu Arşivi)

Şekil 5. Gazi Mustafa Kemal İlkokulu Doğu Cephesi
(Kaynak: Parlak, 2016)

Küçük ölçekli bir eğitim yapısı olması sebebi ile yapıda ana cephe olan batı cephesi de dâhil olmak üzere çok fazla süsleme ve bezeme öğelerine rastlanmamaktadır. Sadece batı cephesinde bulunan ana giriş kapısı üzerinde taş işlemler vardır. Yapının tüm pencere çevresinde bulunan taş malzeme taşırılarak, pencerenin formunun algılanması arttırılmıştır (Şekil 6). Bu özelliği zaten Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarının hemen hemen hepsinde görmek mümkündür.

Yapının orta akslarında, taş malzemeli yatay kornişler bulunmaktadır. Bu yatay kornişleri, köşe aksların kenarlarına ve simetri ekseninde bulunan girişlerin kenarlarına düşey olarak döşenen taş malzemeler desteklemektedir. Bu sayede yüksekliği az, yatay bir yapının basık görüntüsü en aza inmiştir. Yapının çatısı geniş saçaklı kırma çatı olarak tasarlanmıştır. Dışarı taşırılan köşe aksların çatısı yükseltilerek anıtsal bir görünüm sağlanmıştır. Köşe akslarında yükseltelen bu çatının son kat pencereleri ile arada kalan kısma geometrik taş işlemler yapılmıştır. Geniş saçaklara sahip olan yapı, bu özelliği ile dönemini yansıtmaktadır (Resim 13).

Şekil 6. Gazi Mustafa Kemal İlkokulu Güney Cephesi

Resim 13 Gazi Mustafa Kemal İlkokulu Çatı Detayı

İç mekân bezeme özellikleri

Konya Gazi Mustafa Kemal ilkokulunda fazladan hiçbir süsleme yapılmamıştır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin en yalın binaları, tip olarak hazırlanan bu ilkokul yapıları olmuştur (Resim 14). İç mekânda yapının en dikkat çeken özelliği ise simetri aksının tavanında bulunan Türk Bayrağı işlemesidir. Yapının orta aksının tavanını tamamen kaplayan bu Türk bayrağı, bu tarz yapıların genelinde kendini göstermiştir (Resim 15).

Yapının korkulukları dökme demirden yapılmıştır (Resim 16). Yapının iç mekân döşemelerinin hiçbiri özgün değildir. Koridorlar seramik kaplı, ofisler ise ahşap parke ile kaplanmıştır. Bodrum kata yapılmış seramiklerin dokusu ve modeli itibari ile yapıya en son yapılan döşeme kaplaması olduğu düşünülmektedir (Resim 17). Resmi olarak son tadilatı 1982 yılında yapılmıştır (Eroğlu, 2001: 215). Yapının tüm duvarları sıva üzerine boya yapılarak kullanılmıştır. Tavanlar da ise özgün hali korunmuştur.

Resim 14. Zemin Kat Koridor

Resim 15. Zemin Kat Tavan Detayı

Resim 16. Merdiven Detayı

Resim 17 Zemin Kat Özgün Döşeme (Kaynak: Eroğlu, 2001: 218)

Malzeme ve teknik özellikleri

Gazi Mustafa Kemal İlkokulu'nu yapım tekniği yığma olup döşemeler betonarmedir. Yapının bütün katlarının yüksekliği birbirinden farklı

tasarlanmıştır. Yapıda duvarlarda kesme taş kullanılmıştır. İç ve dış duvarlar sıva üzeri boyalıdır. Cephelerde pencere ve kapıların etrafında kullanılan kemerlerin taşları duvar yüzeyinden taşırılarak özgün haliyle bırakılmıştır. Bu da cephede hareketlilik sağlanmasına sebep olmuştur.

3.2. Hâkimiyet-i Milliye İlkokulu

Hâkimiyet-i Milliye İlkokulu, Konya ili, Karatay ilçesi, Garaj Caddesi üzerinde, 554 Ada, 46 Parselde, tarihi kent merkezinde yer almaktadır. Yapının güney-doğusunda günümüzde Eski Garaj olarak adlandırılan ilçe otoparkı, kuzey-doğusunda ise Karatay Belediyesi bulunmaktadır (Resim 18). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 13.11.1982 tarihinde A-3861 sayılı karar ile tescillenmiştir (Resim 19).

Resim 18. Hâkimiyet-i Milliye İlkokulu konumu (Kaynak: Google Maps, 2016)

Resim 19. Hâkimiyet-i Milliye İlkokulu bugünkü durumu (Kaynak: Parlak, 2016)

Hakimiyet-i Milliye İlkokulu 1926 yılında, mimar Mukbil Kemal Taş tarafından hazırlanmış ve Maarif Vekaleti tarafından gönderilmiş olan projelerin, Alman firması olan Lenc (Leno) Şirketi tarafından inşa edilmesi ile eğitim-öğretime başlamıştır (Url 2) (Resim 20).

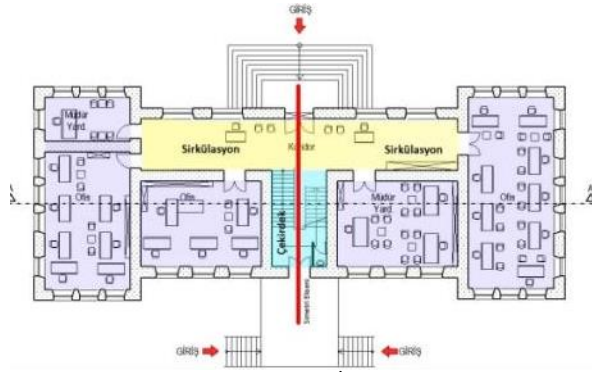
Resim 20. Hâkimiyet-i Milliye İlkokulu (Kaynak: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi)

1960 yılına kadar kullanılan yapının bahçesine ortaokul olarak kullanılmak üzere bir ek bina yapılmıştır. Ek binanın yapılması ile de okulun ismi

değiştirilerek Devrim Ortaokulu olmuştur. 1974 yılına gelindiğinde okula atölye ve kapalı spor salonu eklenmiştir. Aynı bahçe içerisinde ayrı ayrı müdürlüklerle eğitim veren ilkökul ve ortaokul yapıları 1983 yılında tek müdürlük altında toplanarak Hâkimiyet-i Milliye Devrim Ortaokulu olmuştur. Daha sonra da Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu olmuştur. 1998 yılında okul bir kez daha isim değiştirilerek 23 Nisan Egemenlik İlköğretim Okulu olmuştur. 2012 tarihinde 4+4+4 eğitim sisteminin gelmesi ile ortaokul olarak kullanılmasına karar verilmiş, adı da 23 Nisan Egemenlik Ortaokulu olmuştur. Ardından 2013 yılında 23 Nisan Egemenlik İmam Hatip Ortaokulu olmuştur (Url 2). 2013 yılının sonlarından itibaren İl Milli Eğitim Müdürlüğü olarak kullanılmaktadır.

Plan özellikleri

Yapı Gazi Mustafa Kemal İlkokulu ile aynı plan şemasına ve özelliklerine sahiptir (Şekil 7) (Resim 21).

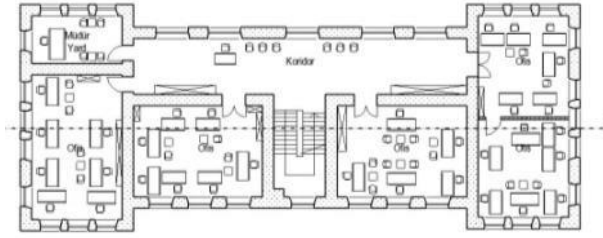

Şekil 7 Hakimiyet-i Milliye İlkokulu Plan Şeması
(Kaynak: Parlak, 2016; İl Milli Eğitim Müdürlüğü Arşivi)

Resim 21. Zemin Kat Koridor
(Kaynak: Parlak, 2016; İl Milli Eğitim Müdürlüğü Arşivi)

Bodrum üzeri iki kattan oluşmaktadır. Zemin katta orta aksın kuzey ve güney yönlerinde iki adet giriş bulunmaktadır. Ana çekirdek güney girişin üzerinde bulunmaktadır. I koridor çevresinde mekânlar sıralanmıştır (Şekil 8). Konya'da yapılan bu plan tipindeki eğitim yapıları içinde, plan şeması olarak bakıldığı zaman en özgün plan şeması bu yapıya aittir (Resim 22).

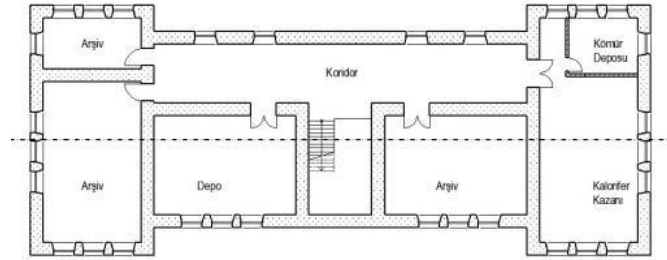

Şekil 8. Hakimiyet-i Milliye İlkokulu Birinci Kat Planı
(Kaynak: Parlak, 2016; İl Milli Eğitim Müdürlüğü Arşivi)

Resim 22. Birinci Kat Bölünmüş Ofis

Yapının bodrum katında ise arşiv ve depo alanları bulunmaktadır (Şekil 9). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 1984 yılında hazırladığı raporda özgün kullanımda bodrum katta yemekhane, müze, hizmetli odası ve iki adet derslik olduğu belirtilmektedir. Yapı yüksek girişli olduğu için bodrum katta bulunan tüm mekânlar doğal ışık almaktadır. Fakat günümüzde bodrum katta sık kullanılmayan mekânlar olduğu için pencereler içeriden kapatılmıştır.

Şekil 9 Hakimiyet-i Milliye İlkokulu Bodrum Kat Planı (Kaynak: Parlak, 2016; İl Milli Eğitim Müdürlüğü Arşivi)

Cephe özellikleri

Yapının cephe özellikleri incelendiği zaman Gazi Mustafa Kemal İlkokulu ile tamamen aynı özelliklerin bulunduğu görülmüştür (Şekil 10). Gazi Mustafa Kemal İlkokulu'ndan tek farkı güney girişinde bulunan merdivenlerin, bu yapıda değiştirilmiş olmasıdır (Şekil 11).

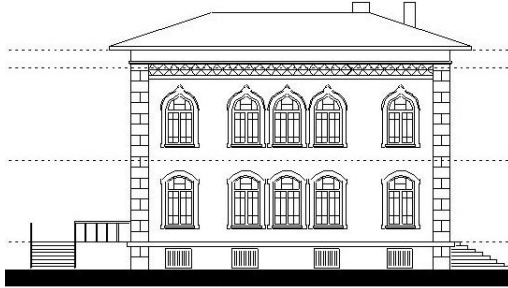
1984 yılında hazırlanan raporda belirtildiğine göre yapının saçak altlarında kırık çizgilerin olduğu ve eşkenar dörtgenlerden oluşan bordür olduğu belirtilmektedir. Günümüzde yapının saçakları düz, betonarme saçak olarak düzenlenmiştir (Resim 23) (Resim 24) (Resim 25).

Resim 23. Cephe Detayı

Resim 24. Hakimiyet-i Milliye
Kuzey Cephesi

Şekil 10. Hakimiyet-i Milliye Güney Cephesi

Şekil 11. Hakimiyet-i Milliye Doğu Cephesi

Resim 25. Cephe Detayı

İç mekân bezeme özellikleri

Yapının günümüzde kalan en belirgin özelliği, Gazi Mustafa Kemal İlkokulunda olduğu gibi simetri eksenini üzerinde, tavana konumlanmış olan Türk Bayrağı olmuştur.

Malzeme ve teknik özellikleri

Yapım tekniği yığma olan yapının döşemeleri betonarmedir. Bütün malzeme ve teknik özellikleri Gazi Mustafa Kemal İlkokulu ile aynı olarak tespit edilmiştir.

3.3. İsmet Paşa İlkokulu

İsmet Paşa İlkokulu, Konya ili, Karatay ilçesi, İstanbul Caddesi üzerinde, 5679 Ada, 63 Parselde bulunmaktadır. Birinci Ulusal Mimarlık dönemi eğitim yapılarından birisi olan okulun güney-batısında Alaeddin Tepesi, güney-doğusunda Mevlana Türbesi yer almaktadır. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 13.11.1982 tarihinde A-3861 sayılı karar ile tescillenmiştir (Resim 26).

Yapıldığı yıllardan günümüze kadar kullanımı değişmiş olsa da yapı hala ilkokul olarak kullanılmaktadır (Resim 27). Gazi Mustafa Kemal İlkokulu ve Hâkimiyet-i Milliye İlkokulu ile aynı dönemde, aynı özelliklere sahip olarak yapılmıştır.

1926 yılında Vali İzzet Bey Gazi Mustafa Kemal İlkokulu ve Hâkimiyet-i Milliye İlkokulu ile beraber Kavaklı ve Tabakhane Medreseleri arasına İsmet Paşa İlkokulu yaptırmak istemiştir (Resim 28). Diğer yapıların mimarisi ile aynı mimariye sahip olan yapı, Alman firması olan Lenc (Leno) Şirketi tarafından inşa edilmiştir. 1927 yılında yapımı tamamlanan yapı eğitim hizmetine açılmıştır. Okulun adı 1938 yılında ikinci cumhurbaşkanı olacak olan İsmet Paşa'dan esinlenerek verilmiştir (Resim 29).

Resim 26. İsmet Paşa İlkokulu Konumu
(Kaynak: Google Maps, 2016)

Resim 27. İsmet Paşa İlkokulu Bugünkü Durumu
(Kaynak:

<http://www.panoramio.com/photo/18154093>
(Son Erişim: 11.08.2016))

Resim 28. İsmet Paşa İlkokulu
Bugünkü Durumu

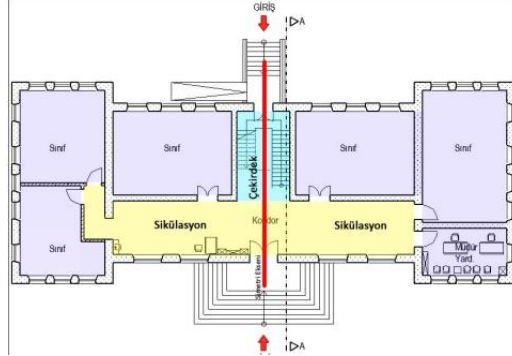
Resim 29. İsmet Paşa İlkokulu Eski Hali (Kaynak:
<http://www.panoramio.com/photo/101168230> (Son
Erişim: 11.08.2016)

1945 yılına kadar eğitime devam eden okul, bu yılda Kız Sanat Enstitüsü'ne verilmiş, İsmet Paşa İlkokulu'nun öğretmen ve öğrencileri Karma Ortaokulu'na taşınmıştır. 1961 yılında Kız Sanat Enstitüsü'nün kendi binasına taşınması ile Karma'da bulunan öğretmen ve öğrenciler kendi binalarına geçmişlerdir. 1974 yılında Akif Paşa İlkokulu binasının inşaatı sebebi ile iki okul aynı binayı kullanmaya başlamıştır. Akif Paşa İlkokulu'nun kendi binası bitince incelenen bu yapıdan ayrılmıştır. 1998 yılına geldiği zaman Atatürk Kız Lisesi öğrencilerinin bir kısmı da İsmet Paşa İlkokulu'nda öğrenim görmeye başlamıştır. Yapı 2008 yılından beri ilkokul olarak faaliyet göstermektedir (url 3).

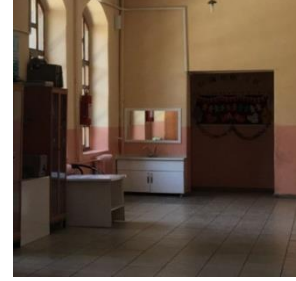
Yapı 1927'den günümüze kadar birçok kullanıcı değiştirmiştir fakat fonksiyon değişimi olmamıştır. Yapıldığı zamandan beri eğitim yapısı olarak kullanılmaktadır.

Plan özellikleri

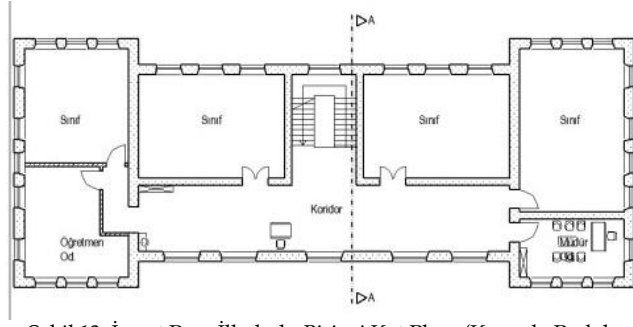
Dikdörtgen plan şemasına sahip olan yapı simetrik olarak tasarlanmıştır (Şekil 12). Yapının mimarisi tip proje üzerinden yapıldığı için, Gazi Mustafa Kemal İlkokulu ve Hâkimiyet-i Milliye İlkokulu ile aynı plan özelliklerine sahiptir. İncelenen bu üç yapı arasındaki tek fark kullanıcı ihtiyaçlarına göre geçirdikleri tadilatlar olmuştur (Resim 30). Bunların dışında tüm plan şeması ve mimari özellikleri birbirinin aynısı olmuştur. Parsele olan yerleşimi kuzey-güney doğrultusunda olan yapıda, kuzeyden gelen sert rüzgâra dar cephe verilerek en az şekilde etkilenme sağlanmıştır. Yapı incelenen diğer ilkokul yapılarında olduğu gibi bodrum üzerinde iki katlı olarak tasarlanmıştır (Resim 31).

Şekil 12. İsmet Paşa İlkokulu Plan Şeması (Kaynak: Parlak, 2016; Eroğlu, 2001: 220)

Resim 30. Zemin Kat Koridor

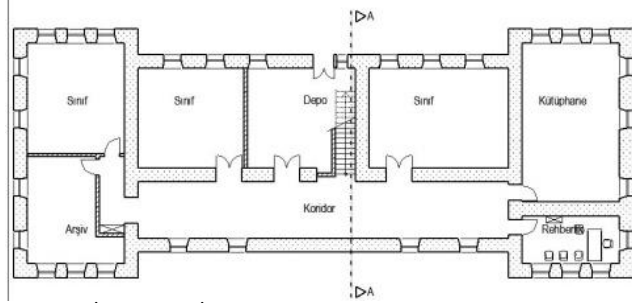
Şekil 13. İsmet Paşa İlkokulu Birinci Kat Planı (Kaynak: Parlak, 2016; Eroğlu 2001: 221)

Resim 31. Birinci Kat Doğu Aksında Yapılan Bölme

Yapının zemin kat planına bakıldığında iki girişin simetri eksenini üzerinde doğu ve batı yönlerinde olduğu görülmektedir. Bir adet müdür yardımcısı ile beş adet sınıf mekânları zemin katta bulunmaktadır (Şekil 12). Yapının doğu cephesi simetri eksenini üzerinde çekirdek bulunmaktadır. Birinci katı, zemin katın düşey simetriği olarak tasarlanan yapıda dört adet sınıf, bir adet öğretmenler odası ve müdür odası bulunmaktadır (Şekil 13).

Yapının dışarıdan ışık alabilen bodrum katında bazı tadilatlar yapılarak mekânların boyutlarında oynama yapılmıştır (Şekil 14). Doğu cephesinde giriş merdiveni altından bodrum kata ayrıca bir giriş daha mevcuttur (Resim 32).

Şekil 14. İsmet Paşa İlkokulu Bodrum Kat Planı (Kaynak: Parlak, 2016; Eroğlu, 2001: 220)

Resim 32. Doğu Cephesinden Bodrum Girişi

İlk tadilatını 1978 yılında geçirmiştir (Url 3). Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından yapılan onarımda çatı döşemesi ve tesisatlar yenilenmiştir (Erdoğan, 2009: 313).

Cephe özellikleri

İsmet Paşa İlkokulu'nun cephe özelliklerine bakıldığı zaman incelenen diğer yapılar ile aynı özelliklere sahip olduğu görülmüştür. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi özellikleri ile tasarlanan yapının bodrum kat pencereleri düz, zemin kat pencereleri basık kemerli, birinci kat pencereleri sivri kemerli olarak tasarlanmıştır (Şekil 15). Birinci Ulusal Mimarlık Döneminde sıkça rastlanan balkon veya kapalı çıkma özellikleri bu yapıda görülmemektedir (Şekil 16).

Şekil 15. İsmet Paşa İlkokulu Doğu Cephesi

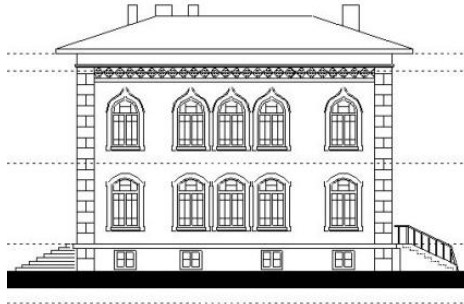
İncelenen ilkokul yapıları içerisinde cephe bezemesi olarak diğerlerinden farkı, köşe akslarda bulunan yükseltilmiş çatı ile pencere arasında yapılan yatay bantta bulunan geometrik süslemelerin günümüzde farklı renkte boyanmış olmasıdır (Resim 33). Üst örtüsü kırma çatı olarak tasarlanan yapının saçakları oldukça geniş tutulmuştur. Saçak altlarında herhangi bir süsleme bulunmamaktadır (Resim 34).

Resim 33. İsmet Paşa İlkokulu Doğu Cephesi

Resim 34. İsmet Paşa İlkokulu Güney Cephesi

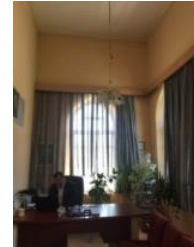
Şekil 16. İsmet Paşa İlkokulu Güney Cephesi

İç mekân bezeme özellikleri

Yapı fazla süsleme ve bezemeye sahip değildir. İç mekânda diğer Birinci Ulusal Mimarlık dönemi yapıları gibi bezemeler yapılmamıştır. Yapının merdivenleri betonarme olup korkulukları diğer yapılardan farklı olarak tasarlanmıştır. Merdivenlerin düşey kısımları demir, harpuştası ise ahşaptan yapılmıştır (Eroğlu, 2001: 214). Yapının döşeme kaplamaları günümüzde değiştirilmiş olup, koridorlar seramik, idari bölüm odaları ise ahşap parke olarak değiştirilmiştir (Resim 35). Yapının özgün döşemesi de karo olarak tasarlanmıştır fakat üzerinde kalem işçiliği ile işlenmiş bitki motifli karolar kullanılmıştır (Resim 36). İncelenen yapının duvarları sıva üzeri boya olarak yapılmıştır. Tavanları ise incelenen diğer ilkokul yapılarından farklı olarak düz olduğu görülmüştür. Sıva üzerine boya yapılarak kullanılmaktadır (Resim 37).

Resim 35. Zemin Kat Merdivenler

Resim 36. Özgün Döşeme Kaplaması
(Kaynak: Eroğlu, 2001: 217)Resim 37. Birinci Kat
Müdür Odası

Malzeme ve teknik özellikleri

Yığıma yapım tekniği ile inşa edilen yapı, çelik putrelli volta döşemeli yapılmıştır. Özgün halinde geniş ahşap döşemelere sahip olan yapı 1980 yılından sonra geçirdiği onarımlarda bu döşemeler betonarme döşeme ile yenilenmiştir (Erdoğan, 2009: 313).

4. Sonuç

Cumhuriyet kurulduktan sonra yetişmekte olan yeni neslin daha bilgili yetişmesi ve okur-yazar oranının artması için Atatürk özellikle ilk eğitime çok önem vermiştir. Bu sebeple Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllarda tüm Türkiye'de eğitim yapılarının inşası hız kazanmıştır. Ancak Kurtuluş Savaşı'ndan yeni çıkmış olan ülkenin imkânlarının kısıtlı olması ve aynı zamanda yapılan okulların daha çok sayıda olması sebebi ile bu yapılar I. Ulusal Mimarlık Döneminin özelliklerini sade ve yalın bir şekilde yansıtmaktadırlar.

I. Ulusal Mimarlık Dönemi ilkokul yapılarının Konya'daki örnekleri olan Gazi Mustafa Kemal İlkokulu, Hâkimiyet-i Milliye İlkokulu ve İsmet Paşa İlkokulu, Cumhuriyet kurulduktan sonra yapılan okullar arasındadır. Şehrin farklı bölgelerinde yer alan bu okullar, Konya'nın mevcut yerleşim yerlerine dağıtılarak bölgelerde bulunan tüm öğrencilerin rahat ulaşabileceği şekilde konumlanmıştır. Sadece gündüz eğitimi verilen bu okullar, küçük ölçekte tasarlanmış olup, sınıflar ve idari bölümden oluşmaktadırlar. Yapılar I tipi simetrik plan şemasına sahip olup girişleri orta akstan sağlanmaktadır. Bu yapılar cephe karakteri olarak sadece Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi cephe karakterini ana hatları ile taşımakta ancak süsleme ile bezeme özelliklerini yansıtmamaktadır.

5. Kaynaklar

- ALPAGUT, L., 2005, "*Erken Cumhuriyet Döneminde Ankara' Daki Eğitim Yapıları*", Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 7-176
- ANONİM, 2010, "*Konya İl Merkezi Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri*", Konya Büyükşehir Belediyesi, Konya, 496
- AYVAZ, S., 2012, "*Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bütçeleri*", Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 52-64.
- BOZDOĞAN, S., "*Modernizm ve Ulusun İnşası. Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*", (Çev: Tuncay Birkan), İstanbul, 2002, s. 54.

- EKMEKÇİ, S., 2012, "Cumhuriyet Dönemi Eğitim Sisteminde Ayşe Sıdika Avar Ve Eğitim Faaliyetleri", Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 4
- ERDOĞAN, H. A., 2009, "Konya'da Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı ve Kamu Binaları", TMMOB Mimarlar Odası Cumhuriyet' in Mimarlık Mirası Sempozyumu, Ankara, 312-313
- EROĞLU, B., 2002, "Konya'da Cumhuriyetin İlk Yıllarındaki Eğitim Yapılarından Birkaç Örnek", Konya Ticaret Odası Dergisi İpek Yolu, IV, 213-215.
- GİRAY, K., 2009, "Sanat Tarihi , Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi", T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi , Ankara, s;2-8.
- HESAPÇIOĞLU, M., 2009, "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Eğitim Politikası ve Felsefesi", M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 29, 122-129
- İŞİK, G., 2010, "Kayseri'de Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapıları", Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kayseri, 2-41
- KARAKAYA, D., 2009, "Osmanlı Eğitim Sisteminde Darülmuallimatlar ve Konya Örneği", Merhaba Akademik Sayfalar, 9-27, 423,425
- KUL, F. N., 2011, "Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Binaları", Mimarlık Dergisi, 360, 67-71
- KUŞ, A., 2012, "Konya Sanayi Mektebi", Merhaba Akademik Sayfalar, 12-14, 214
- ÖZBEK, Y., "Erken Cumhuriyet Döneminde (1923-1954) Kayseri'de Okul Yapıları", BELLETEN, 278, Cilt: LXXVII-Sayı: 278-Yıl: 2013 Nisan, S. 271, s. 271-347.
- ÖZTÜRK, R. H., 2015, "1923-1938 Yılları Arasında Yerel Basında Konya Ekonomisi", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 33, 98-99
- SÜRGEVİL, S. ve ark, 2013, "Değişim Sürecinde Türkiye - II, VI", İlya İzmir Yayınevi, Türkiye-İzmir, 137-364
- ŞİMŞEK, U., KÜÇÜK, B., TOPKAYA, Y., 2012, "Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikalarının İdeolojik Temelleri", Uluslar arası Türk Kültür Coğrafyasında Eğitim Bilimleri Araştırmaları Sempozyumu, Sinop, 2814-2819
- TAŞER, S., 2010, "Konya Darülmuallimininde Eğitim Yönetimi ve Denetimi", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23, 211
- TAŞER, S., 2014, "Konya Vilayeti Sancak Merkezlerinde Eğitim Veren Darülmualliminler", Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 670
- Url1, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-76/1926-ilkmektep-mufredati-ve-cumhuriyet-donemi-egitiminin-ekonomik-hedefleri> [Son Erişim Tarihi: 16.08.2016]

Url2, http://karatay23nisan.meb.k12.tr/tema/icerikler/karatay-belediyesi-23-nisan-imam-hatip-ortaokulu-tarihcesi_49516.html [Son Erişim Tarihi: 16.08.2016]

Url3, http://konyaismetpasaio.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/42/25/390702/icerikler/listele_sayfalar.html?CHK=4c5d919ec2f1f9c14ebff502615c40b2 (Son Erişim Tarihi: 16.08.2016]